

Suomalaisesta suosta pari kaunokirjallista tarinaa

Juhani Päivänen

Maria Turtschaninoff: Suomaa. Suomentanut Sirkka-Liisa Sjöblom. Tammi, Helsinki 2022. 371 s. (Ruotsinkielinen alkuteos 'Arvejord'. Förlaget, Helsingfors 2022. 371 s.)

ja

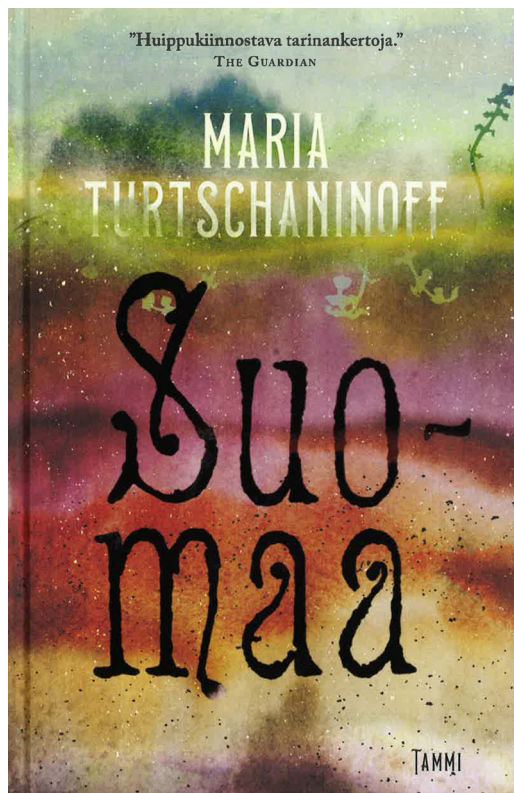
Jenni Räinen: Suo muistaa. Gummerus, Helsinki 2022. 261 s.

Suomalaisia suoluonnon tutkijoita, harrastajia ja hyödyntäjiä ilahdutettiin viime vuonna kahdella kaunokirjallisuuden luokkaan lukeutuvalla teoksella. Molempien kirjojen tarinat sijoittuvat läntisen Suomen suurikaille alueille; ensin mainittu Keski- ja jälkimmäinen Pohjois-Pohjanmaalle.

Suontutkimuksesta kiinnostunut tutkija – olipa hän sitten biologi, ekologi, geologi, paleologi, historioitsija tai kansatieteilijä – voi rentoutua samaistumalla tarinoissa seikkailevien ihmisten elämäntutkimukseen ja aatoksiin. Samalla tulee varmasti vähintäänkin toissijaisesti kiinnitettyä huomiota siihen, miten hyvin kirjailijat suonsa tuntevat. Onko tarinoita taustoittavat 'kenttätyöt' tehty riittävän hyvin? Miten hyvin Suomaan suomentaja hallitsee suoterminologian?

Aihepiirin lisäksi kirjailijoilla on muitakin yhteisiä piirteitä. He ovat syntyneet 1970-80-lukujen vaihteessa. Heillä molemmilla on vahva kirjoittajan tausta: Turtschaninoff on aiemmin palkittu nuorisolle suunnatusta fantasiaromaanistaan 'Maresi' (2014) ja toimittajataustainen Räinen on yksi tietokirjallisuuden Finlandialla vuonna 2019 palkitun 'Metsä meidän jälkeemme' -teoksen tekijöistä. Molemmilla näyttää myös olevan joko perittyä tai koettua kotikenttäetua kuvaamiinsa suovaltaisiin maisemiin. Tässä esiteltävät teokset ovat kummankin esikoisromaaneja.

Maria Turtschaninoffin romaanin aikajana on pitkä. Ennen kuin tarina käynnistyy, lukija koukutetaan loistavasti sanoitetulla epilogilla: Nainen, jonka lukija mieltää kirjan kirjoittajaksi, saapuu metsän keskellä olevaan maalaistaloon

jossain Pohjanmaalla ja asettaa äitinsä uurnan kuistin pöydälle. Kaataa Talisker-mallasviskiä lasiin. Hän välttää kiusauksen avata uurnan ja lorauttaa tilkan uurna, vaikka "sinähän se opetit minut juomaan viskiä". On kevät, koska pihanurmi on keltaisenaan voikukkia. Maljan hän nostaa ilta-auringolle ja omalle ihmettelylleen siitä, miten hän tämän ketjun viimeisimpänä lenkkinä kykenee leiviskänsä hoitamaan.

Ehkä alkuperäisteoksen nimi 'Arvejord' suorana käännöksenä olisi sittenkin sitonut kirjan kuvaamat sukupolvet ja elämisen karut edellytykset sekä fyysisesti että tunnepohjaisesti paremmin yhteen kuin 'Suomaa'. Sirkka-Liisa Sjöblomin suomennos on valta osaltaan elävää suomea. Tekstin episodimaisuus erityisesti

saranakohdissa, joissa kertojajääni vaihtuu, vaatii paljon suomennokselta.

Oman lisävaikeutensa suomennostyöhön muodostaa suomenruotsalainen suoterminologia, joka suokasvupaikkojen nimeämisessä poikkeaa oleellisesti Ruotsin ruotsista (ks. Heikurainen 1973, s. 80–121, Päivänen 2007, s. 132–133). Kirjailija käyttää nimitystä *mosse* sekä yleisterminä ’suo’ että silloin, kun kyseessä on tarinan keskeisin luontotyyppi eli (ombrotrofinen) neva. Pohjanlahden länsipuolella ’suo’ olisi *myr* tai *torvmark* ja niukkaravinteinen avosuo *öppen mosse*. Koska kyseessä on kaunokirjallinen teos, suomennos antaa riittävän hyvän kuvan kulloinkin kyseessä olevan suon ekologisesta luonteesta. Kun tarina käväisee mitä ilmeisimmin minerotrofisella suolla (ett litet kärr) eli keskeisten tapahtumapaikkojen ulkopuolella, suomentaja kutsuu tätä luhtavillaa kasvavaa suokasvupaikkaa yksinkertaisesti pikkuruiseksi suoksi (s. 40). Hyvin ja luovasti ymmärretty!

Kirja jäsentyy vuosisadoiksi nimettyinä päälukuina 1600-luvulta aina nykyhetkeen eli 2000-luvun alkuun saakka. Aikaskaala on väljän viitteellinen; pääosassa ovat ihmiskohtalot parissa takametsien yksittäistalossa kaukana kyläkeskuksesta. Lukija voi mielikuvituksellaan täydentää mieltää kerronnan jonkinlaiseksi väljähköksi sukukronikaksi. Jatkumo on kuitenkin kirjoitettu sekä sukulaisuussuhteiden että aikaskaalan suhteen sen verran väljästi, että ”sukutalun” selvittäminen ei ole oleellista.

Kirjan ensi sivuilla tutustutaan sotamies Matts Mattsinpoika Raskiin, joka palkaksi uskollisesta palveluksestaan oli päässyt kruunun torppariksi. Maaläntin todellista kokoa tai kirjailijan tarinalleen tarkoittamaa sijaintia voidaan vain arvailla: Kokkolan kaupungin lävitse virtaavan joen – ehkäpä Perhon- eli Vetelinjoki – vartta ylävirtaan ja kirkottoman kylän kohdalta poikkimain pitäjän itäisimpään kolkkaan. Torpan ensimmäinen rakennus nousi suomaan keskellä olevalle kumpareelle ja tila nimettiin Nevabackaksi. Sukupolvien myötä tilanpito näyttää vaikeuksista huolimatta onnistuvan, koska myöhemmässä vaiheessa talolla oli Skogsperän torppa, jonka väki teki taksvärkkiä Nevabackaan (s. 82). Sananmukaisesti oltiin siis ruotsinkielisen ja suomenkielisen Pohjanmaan rajamailla. Päätelmää tukee myöhemmin esitetty tieto, jonka mukaan Nevabackaan kuuluva neva

ja metsä rajautuivat pohjoisen suunnalla täysin suomenkieliseen pitäjään (s. 129).

Tuohon aikaan maaseudun metsäkulmilla yritettiin olla yhtä aikaa sekä kristittyjä että metsänväkeen uskovia. Nykylukijan ymmärryskyky joutuu kuitenkin koville, kun tarina muuttuu aikuisten saduksi: Suoneito tuo Mattsille tämän siittämän poikalapsen ja samalla kieltää Matssia raivaamasta suota pelloksi. Haltianevan metsänneito vaikuttaa seuraavienkin sukupolvien elämään. Ja vuosisadasta toiseen palokärjen lento ja rummutus ennustaa huonoa onnea ellei jopa kuolemaa!

Kirjan kuvaama 1700-luvun metsäkulma oli niin kaukana silloisista kyläasutuksista, että nimeämättömän seurakunnan kappalainenkin saattoi siellä isonvihan aikana piileksiä ryssän kasakoita paossa.

Välillä kirjan kerrontamuoto vaihtuu: 1800-luvun lopulle ajoittuva 40-sivuinen luku ’Lintutyttö’ muodostuu Helsingissä koulua käyvän Charlotten ja Nevabackan Alinan välisestä vuoden mittaisesta kirjeenvaihdosta, jossa kielen ja muodon jäykkyys ei tue vaikutelmaa kahden alle kaksikymppisen neitokaisen keskinäisestä kirjoittelusta.

Päästäessä 1900-luvun lopulle ja 2000-luvun alkuun tarina hakeutuu kohti konkretiaa. Talon viimeisimmät perijät ovat naisia. Maa- ja metsätalouden harjoittaminen Pohjanmaan autioituvalla maaseudulla on haastavaa. Kirja päättyy prologissa mainitun äidin antamiin kirjallisiin ohjeisiin: mm. ”*Tuhkaus, kiitos.... Muistotilaisuus kotiseututalolla*” Talonpidon käytännöllisten ohjeiden jälkeen tulee myös vapauttava huomautus: ”*Tietenkin teet niin kuin tahdot, kaikissa asioissa. Nyt on sinun vuorosi.*”

Jenni Räänän romaani alkaa ajallisesti satumoisin siitä, mihin Maria Turtschaninoffin romaani päättyy. *Suo muistaa* kertoo muutaman korkeakoulutetun nuorehkon kaupunkilaisihmisen hakeutumisesta maankäytön muutoksista kärsivien soiden pelastajaksi jollekin tarkemmin nimeämättömälle autioituvalla metsäkulmalla Pohjois-Pohjanmaalla. Utopiayhteisö, johtohahmonaan valtiotieteitä opiskellut Juho, asettuu lakkautetulle kyläkoululle, jonka läheisyydessä on metsänkasvatusta varten ojitettuja, laaja-alaisia soita. Varmasti kulmakunnalla on myös suovilje-

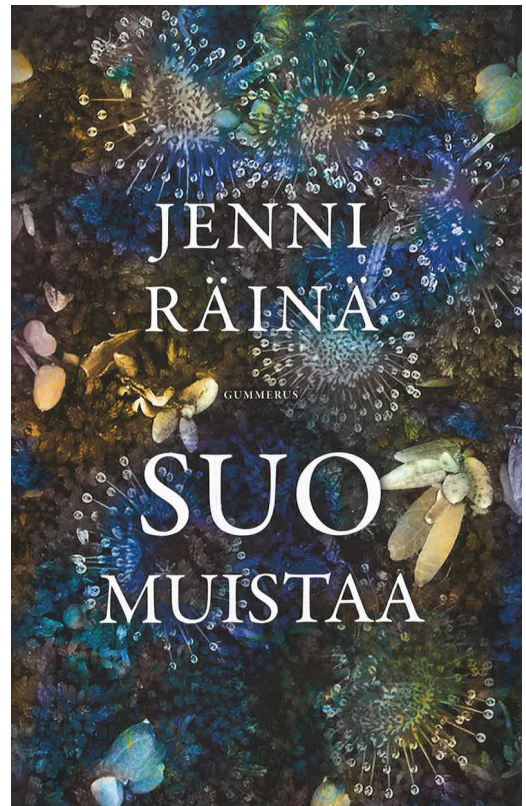
lyksiä ja käytöstä poistuneita turvemaiden peltoja, vaikka niiden kohtaloon ei kirjassa erityisesti paneudutakaan. Turpeennostoalueita on myös seudulla, koska tiellä kulkevat rekat kuljettavat polttoturvetta.

Kirjailija on syntyisin Yli-Iistä. Kotikenttäetu näyttää vaikuttaneen myönteisesti fiktiivisten tapahtumapaikkojen valintaan ja väestökadosta kärsivän, autioituvan maaseudun kuvaukseen. Ja tähän on tietysti vain hyvä asia.

Lukijan on helppo yhtyä prologin sanomaan ”suo elää kuolemasta niin kuin kaikki maan päällä”. Sitä vastoin väittäjä, että ”sen uumeniin painuu kasveja, kuolleita hyönteisiä, jyräjöitä ja hiilidioksidia” on ilmiönä epätosi tai vähintäänkin epätarkka. Niukkahappisissa olosuhteissa vajavaisesti hajonneet perustuotannon jäännökset kerrostuvat turpeeksi, jonka paksuus – ei siis syvyys – kasvaa ja jättää ajoitettavissa oleviin kerroksiinsa muistijäljen sadoiksi, jopa tuhansiksi vuosiksi. Tähänhän kirjan nimikin viittaa. Suon syntyä ja kehitystä avittaa humidinen ja suhteellisen viileä ilmasto sekä suonalaisten kivennäismaaperän tasaisuus. Kirja alkaa sanalla ’sade’. Taivaalta joko pystysuoraan lankeava tai tuulen lähes vakaasuoraan pieksemä vesi onkin keskeinen elementti kirjaan luoduissa tunnelmissa.

Juho oli perinyt metsäojitetun Kivisuon ja ostanut lakkautetun kyläkoulun, jonka maihin sisältyi Kotisuo. Muutkin ekoyhteisön jäsenet olivat kerryttäneet alkupääomaa, jota ”vastaan tila tarjosi kodin, ruuan, työn ja tarkoituksen”. Nykyaikaan sijoittuvan ihanteellisen ekoyhteisön perustamisen muoto – ilman mitään keskinäistä kirjallista sopimusta – ei lukijaa vakuuta. Tavoite korjata ainakin osin homevaurioituneeksi osoittautuva iso koulurakennus, ennallistaa hehtaarikaupalla suota, ja luoda kasvimaan ja lainalampaiden avulla omavaraistaloutta, ei näytä toimivalta alkuasetelmalta. Kun tähän vielä lisätään vahva toiveajattelu siitä, että toimintamalli johtaisi ulkopuolelta tuleviin rahalahjoituksiin lisäsoiden ostamiseksi ja ennallistamiseksi, lukija voi vain kauhulla odottaa lopputulosta.

Kivisuon oijen mättäminen umpeen kaivukoneurakkana syö valtaosan kassavaroista. Kotisuon ennallistaminen tehdään ojia patoamalla yhteisön omana miestyönä. Puutteellinen ymmärrys mitä ilmeisimmin minerotrofisen ’läpivirtaussuon’

hydrologisesta käyttäytymisestä patoamisen jälkeen johtaa katastrofiin, jota edistää sääoloiltaan poikkeuksellisen sateinen syksy. Kun omavarais-ekotalouden vetojuhaksi hankittu hevonenkin vielä vammautuu saattohoitokuntoon, ekoyhteisö säröilee sekä henkisesti että taloudellisesti. Ihmissuhteet joutuvat liian kovalle koetukselle.

Lukija ei ylläty, että kirjan kahdessa viimeisessä luvussa sade taas hakkaa kattoa, ikkunaa, suota ja ihmistä. Yhteisön säilyminen tai hajoaminen on kirjoitettu niin viitteellisesti, että tuskin edes kirjailija – lukijasta puhumattakaan – tietää mitä tapahtuman pitää.

Viitteet

- Heikurainen, L. 1973. Skogsdikning. P.A.Norstedt & Söners förlag, Stockholm. 441 s.
Päivänen, J. 2007. Suot ja suometsät – järkevän käytön perusteet. Metsäkustannus Oy. 368 s.